

به نام
حسن و
مهربان

هنر

نوگرایی ایران

توکا ملکی

۵	پیشگفتار
۸	عنوان این مقدمه را در پایان آن بخوانید
۱۱	راه رفتن در تاریخ [مروری بر تاریخ هنر ایران]
۱۵	برای شناخت دنیاهای جدید مسافرت کنیم [هنر دوره قاجار]
۲۳	یاد گرفتن هنر در اولین مدرسه هنری ایران [آموزش هنر در ایران]
۲۷	جدال کهنه و نو بالا می‌گیرد [آغاز هنر نوگرا در ایران]
۳۵	مجسمه‌ها از میادین به داخل گالری‌ها و موزه‌ها می‌آیند [مجسمه‌سازی در ایران]
۴۵	پرویز تناولی. پرویز کوهکن یا فرهاد تناولی، مسئله این است!
۴۸	بی‌بنال: یعنی نمایشگاه دوسالانه [نمایشگاه‌های گروهی برای هنر نوگرا]
۵۱	خبری در راه است [هنر گرافیک]
۶۱	مرتضی ممیز. مردی که با چشم‌هایش زندگی کرد و با تصویر حرف زد
۶۵	خودمان باشیم، اما معاصر [تأسیس هنرکده هنرهای تزیینی، مکتب سقاخانه، نقاشی‌خط]
۷۷	محمد احصایی. «هنر برتر از گوهر آمد پدید» تحریر شد
۸۰	یک دست صدا ندارد! [گروه‌های هنری، گروه آزاد نقاشان و مجسمه‌سازان، اولین تجربه‌های هنر کانسپچوآل]
۸۵	مارکو گریگوریان. هنر نوگرا با خنزر پنزرها و دیزی آبگوشت
۸۹	موزه ای برای تماشای آثار نوگرا [موزه هنرهای معاصر تهران]
۹۳	به دنیای واقعی با چشمان نیمه‌باز نگاه کنید [هنر انتزاعی]
۹۹	بهجت صدر. نقاشی که صدای کاردک را روی بوم می‌شنید
۱۰۳	ابر و باد و مه و خورشید و فلک در نقاشی [طبیعت در نقاشی نوگرا]
۱۱۱	سهراب سپهری. او آب را آبی‌تر می‌دید
۱۱۵	در دنیای خیال‌انگیز قصه‌ها و تصویرها قدم بزنیم [تصویرگری کتاب‌های کودکان، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان]
۱۲۱	پرویز کلانتری. حسنگ کجایی؟
۱۲۵	انقلاب: هنر به روایتی دیگر [هنر انقلاب]
۱۳۳	این عکس از من بماند به یادگار [هنر عکاسی]
۱۳۷	اندک اندک جمع مستان می‌رسند [هنر نوگرا در دهه‌های ۶۰ و ۷۰]
۱۴۲	گالری‌ها، ویتترین هنر نوگرا [گالری‌ها، بازارهای فروش هنر]
۱۴۸	درباره هنر بنویسیم [تاریخ هنرنویسی، نقد هنری]
۱۵۱	آیدین آغداشلو. عمل بنده گناهکار

داستان هنر نوگرای ایران تقریباً از هفتاد سال پیش شروع می‌شود، اما برای شناختن هنر این دوره، باید کمی درباره گذشته‌مان بدانیم. توی فیلم‌های سینمایی وقتی می‌خواهند خاطره‌ای را تعریف کنند، هنرپیشه به یک جای دور خیره می‌شود، دوربین تا روی چشم‌های او می‌آید و بعد ما صحنه‌هایی از گذشته را می‌بینیم. توی عالم سینما به این کار می‌گویند «فلاش بک». پس ما هم مثل فیلم‌های سینمایی، داستان را به عقب برمی‌گردانیم تا ببینیم در کشور ایران، هنر چه شکلی و چه جوری بوده است.

آدم‌ها همیشه نقاشی کردن و ساختن وسایل تزئینی را دوست داشته‌اند. انسان‌های اولیه روی دیوار غارها نقش‌هایی از شکار حیوانات توسط آدم‌ها می‌کشیدند. شاید آنها با این کار سعی می‌کردند بر پدیده‌های طبیعی و حیوانات وحشی اطرافشان مسلط شوند. بعدتر نقش‌های زیبایی را روی سفال‌ها و اشیایی که می‌ساختند، کشیدند و حالا ما امروزه می‌توانیم از روی این نقاشی‌ها به نحوه زندگی انسان‌های آن دوره پی ببریم. هنرمندان، همیشه سعی کرده‌اند جهان اطرافشان، باورها و آرزوهایشان را در نقاشی‌ها، مجسمه‌ها و وسایل زندگی‌شان نشان دهند.

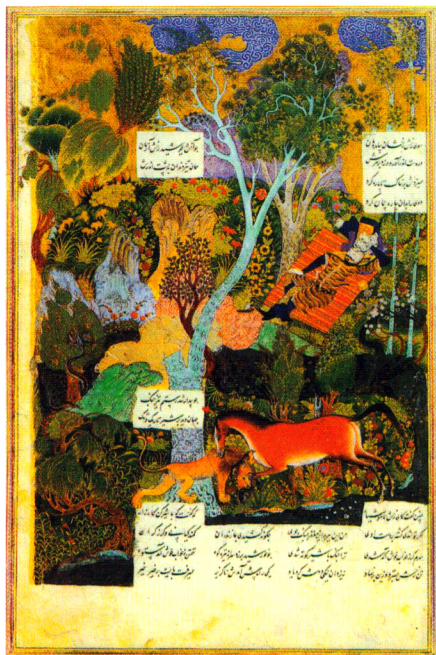
در سرزمین ایران هم، انسان‌های پیش از تاریخ همین کار را کرده‌اند. نقش‌های زیبایی روی دیواره کوه‌ها، ظروف و اشیای دیگر باقی گذاشته‌اند. این تصاویر که خیلی هم ساده به نظر می‌رسند، به نقاشی‌هایی که بعدها هنرمندان قرن بیستم میلادی یعنی هنرمندان مُدرنیست انجام دادند، شبیه است.

پس از آن که ایرانیان دین اسلام را پذیرفتند، قرآن، کتاب آسمانی مسلمانان، بارها و بارها با خط خوش نوشته شد. نقاشان، نقش‌های زیبایی در صفحات قرآن‌ها کشیدند. به این نوع نقاشی که فقط خط‌های پیچ در پیچ و ستاره‌ها و خورشیدها را شامل می‌شود، تذهیب می‌گویند. کم‌کم نقاشان شروع کردند به تصویر کردن کتاب‌های پزشکی، علمی و فنی؛ مثل کتاب‌هایی که درباره گیاهان و یا ستاره‌شناسی نوشته شده بود. بعد کتاب‌های داستان و شعر را نقاشی کردند. ایرانیان قصه خواندن را دوست دارند، به خصوص اگر قصه‌های شاهنامه فردوسی یا خمسه نظامی باشد. تقریباً بیشتر از ۷۰۰ سال، کار نقاشان ایرانی شده بود، نقاشی کردن این داستان‌ها. آن زمان‌ها مثل حالا نمی‌شد از یک کتاب، نسخه‌های زیادی چاپ کرد. از هر کتاب نسخه‌های کمی وجود داشت و برای تهیه آن افراد زیادی سال‌ها و سال‌ها کار می‌کردند. کاغذسازها و خوشنویس‌ها و نقاش‌ها و صحاف‌ها و غیره. بعد هم آن کتاب‌ها در کتابخانه پادشاه نگهداری می‌شد. هر پادشاهی دوست داشت یک کتابخانه مخصوص به خود

ظرف سفالی، هزاره اول قبل از میلاد، مارلیک، موزه ایران باستان.

به این ظرف سفالی، به شکل یک زن که دست‌هایش را روی سینه گذاشته و سرش را بالا گرفته، نگاه کنید؛ مثل این که در حال دعا کردن است. این مجسمه در منطقه مارلیک نزدیک کلاردشت در شمال ایران پیدا شده و سه هزار سال عمر دارد.

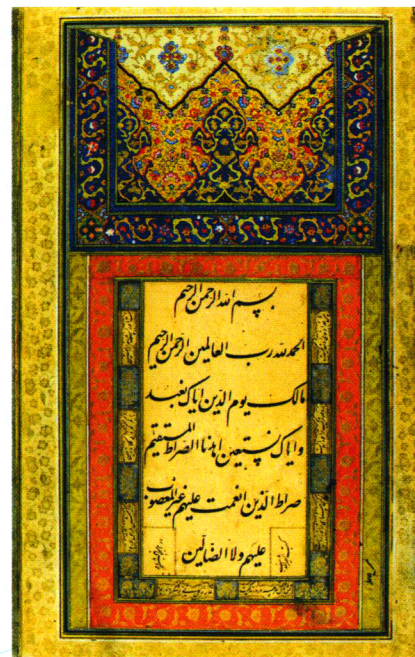
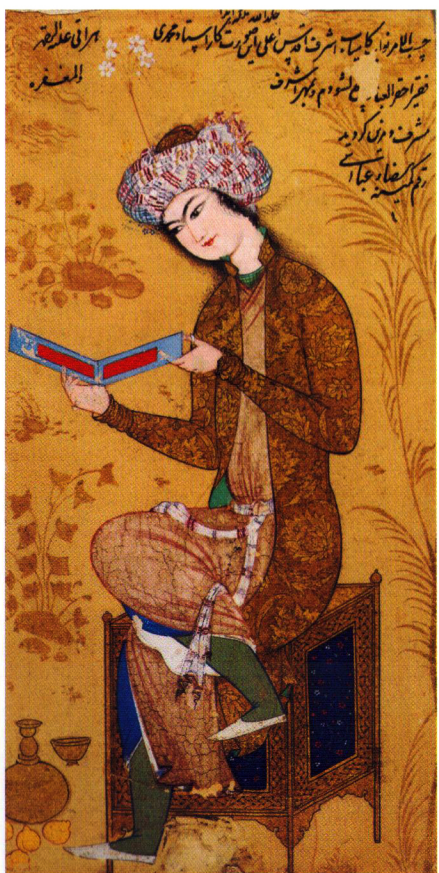
رستم خفته و نبرد رخس و شیر، منسوب به سلطان محمد، شاهنامه، حدود ۹۲۵ هجری قمری. با این که نقاش پای اثرش را امضا نکرده است، اما به نظر محققان، باید کار سلطان محمد باشد. در این تصویر رستم زیر سایه یک درخت، کنار رودخانه‌ای خوابیده و رخس، اسب او با شیر می‌جنگد. نگاه کنید که چه طور درختان و گل‌های رنگارنگ همه صفحه را پر کرده‌اند.

کتاب. خلاصه این که نقاش این دوره سعی می‌کرد اندازه آدم‌ها با اشیا و طبیعت دور و برشان تناسب داشته باشد.

در دوره صفوی، به جای تهران، شهر اصفهان پایتخت ایران بود. آنجا به مرکزی برای انواع هنرها تبدیل شد، اما دیگر تصویرگری کتاب از میان رفت و نقاشان به ساختن تصاویر جداگانه از آدم‌ها پرداختند. نقاشی‌های رضا عباسی، مشهورترین هنرمند این دوره، با همه آن چیزهایی که سال‌ها در نگارگری ایرانی وجود داشت، فرق می‌کرد.

همین سال‌ها بود که کتاب «هزار و یک شب» ترجمه شد و جهانگردان اروپایی، علاقه‌مند شدند به ایران سفر کنند. آنها دوست داشتند سرزمین افسانه‌ای ایران را که در کتاب هزار و یک شب توصیف شده بود، از نزدیک ببینند. در دوره شاه عباس صفوی بازرگانان و متخصصان حرفه‌های مختلف هم از کشورهای اروپایی راهی ایران شدند و نگارگران ایرانی از طریق هنرمندان اروپایی و نقاشی‌هایی که به ایران می‌آمد با نقاشی اروپایی آشنا شدند. شاه اسماعیل و شاه تهماسب دوست داشتند تا نقاشان اروپایی، چهره و قیافه واقعی آنها را نقاشی کنند.

جوان در حال خواندن کتاب، رضا عباسی، ۱۰۳۵ هجری قمری، آبرنگ، طلا و مرکب روی کاغذ، ۱۴/۵×۸ سانتیمتر، موزه بریتانیایی.

برگی از قرآن، به خط میرعماد، ۱۰۲۰ هجری قمری، مرکب و طلا و رنگ روی کاغذ، ۳۲/۲×۲۰/۷ سانتیمتر.

داشته باشد و برای تهیه این کتاب‌ها افراد و هنرمندان مختلف را از همه جای ایران گرد می‌آورد. در بعضی دوره‌ها، هنرمندان احترام و ارج و قرب بیشتری داشتند و در بعضی دوره‌ها هم کمتر.

تقریباً در همان سده‌ای که حافظ می‌زیست، یعنی قرون هشتم و نهم هجری قمری، تیموریان بر ایران حکومت می‌کردند. زیباترین نقاشی‌های ایران مربوط به این دوره است. به نقاشی صفحه‌های کتاب، «نگارگری» می‌گویند. نگارگری دوره تیموری پُر از رنگ‌های درخشان و زنده است. در نقاشی این دوره مناظر طبیعی، کوه‌ها، گل‌ها و گیاهان زیبا، همه سطح صفحه را پر کرده‌اند. کمال‌الدین بهزاد و سلطان محمد از مشهورترین نگارگران این دوران بودند.

در دوره حکومت صفویان در ایران یعنی قرون دهم و یازدهم هجری قمری، نگارگری ایرانی در اوج شکوفایی قرار گرفت. شاه تهماسب صفوی به ساخته شدن کتاب‌های مصور علاقه نشان می‌داد. دو کتاب مهم شاهنامه تهماسبی و خمسه تهماسبی با همکاری مهم‌ترین هنرمندان این دوره تهیه شد. آدم‌ها در نقاشی‌های این دوره، قد بلندتر و در حالت‌های مختلف نقاشی شدند. گاهی در حال اسب‌سواری، گاهی در حال جشن و شادمانی، و گاهی در حال خواندن

شیرهای نر و ماده، منافع الحيوان، ۶۸۹ هجری قمری. کتاب منافع الحيوان به معرفی زندگی حیوانات می‌پردازد. در این صفحه از کتاب دو شیر در میان بوته‌های گل دیده می‌شوند.

